

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

ШТИП

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Agora, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

Мрежа FISCAL:

Подобрување на дијалогот за поголема финансиска транспарентност на општините, со фокус на парафискалните давачки

ШТИП

Содржината на овој документ, неговата имплементација и резултатите од проектот се единствена одговорност на Finance Think, Агора, Квантум Прима и Лаг Агро Лидер и не ги одразуваат ставовите на Европската Унија.

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	4
2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ	5
2.1 Демографски тенденции	5
2.2 Економски профил	7
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ	11
3.1 Финансирање	11
3.2 Расходи и инвестиции	16
3.3 Улога на парафискалните давачки	20
4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ	25

ЛИСТА НА ГРАФИКОНИ И ТАБЕЛИ

Графикон 1: Витална статистика	5
Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст	6
Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител	7
Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)	8
Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма	9
Графикон 6: Тенденции во невработеноста	10
Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	12
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година	13
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на општината од централната власт	14
Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки	15
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година	16
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година	17
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи	18
Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата	19
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори	20
Графикон 16: Структура на парафискалните давачки во 2020 година, во милиони денари	21
Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум	22

1. ВОБЕД

Општина Штип се наоѓа во западниот дел на Источниот плански регион и претставува втора по големина градска средина според површината опфаќајќи 16,5 проценти (582 км²) од истиот регион. Општината е составена од 44 населени места и е една од погусто населените градски средини во регионот со 77,6 жители на км², блиску над републичкиот просек од 72,16 жители на км².¹ Во однос на природните ресурси, општината е лоцирана во климатско поднебје погодно за развој на земјоделството и шумарството, како и ископување руди (кварц, мермер, базалт, кајанит итн.). Дополнително, општината изобилува и со природно и културно-историско богатство.²

Во регионален контекст, општина Штип е прва во регионот според нивото на економски развој со проценета додадена бруто-вредност (БДВ) по жител од 389 илјади денари во 2019 година.³ Слично, општината има меѓу највисоките нивоа на инвестиции во споредба со градските средини во регионот, 102,2 илјади бруто-инвестиции по жител во истата година.⁴ Општина Штип важи за една од потранспарентните општини со индекс на активна транспарентност од 86,1 проценти во 2021 година.⁵ Конечно, општината има релативно пониска зависност од централниот буџет во регионот (64,9 проценти од вкупните приходи во 2019 година), каде што од вкупното финансирање на Општината 16,6 проценти се канализираат во капитални инвестиции што ја прави деветта општина во регионот според тој индикатор во 2019 година.

¹Процената на бројот на жители и просечната годишна стапка на пораст на населението се врши според податоците во пописите од 2002 година и од 2021 година, под претпоставка дека населението расте / опаѓа со константна годишна стапка на пораст. Пресметаните индикатори се однесуваат на 2019 година.

²Подетални информации за регионот во Стратегијата за регионален развој на Република Северна Македонија 2021-2031 година, проверете на <chrome-extension://efaidnbmnnnib-pcapijpcglclefindmkaj/viewer.html?pdfurl=https%3A%2F%2Fmils.gov.mk%2Ffiles%2FStrategija-Za-RRR.pdf&chunk=true>

³Целата анализа најчесто се однесува на 2019 година и на периодот пред таа година поради нетипичната пандемијска 2020 година.

⁴Процените се пресметани врз основа на регионалната статистика за додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции од Државниот завод за статистика.

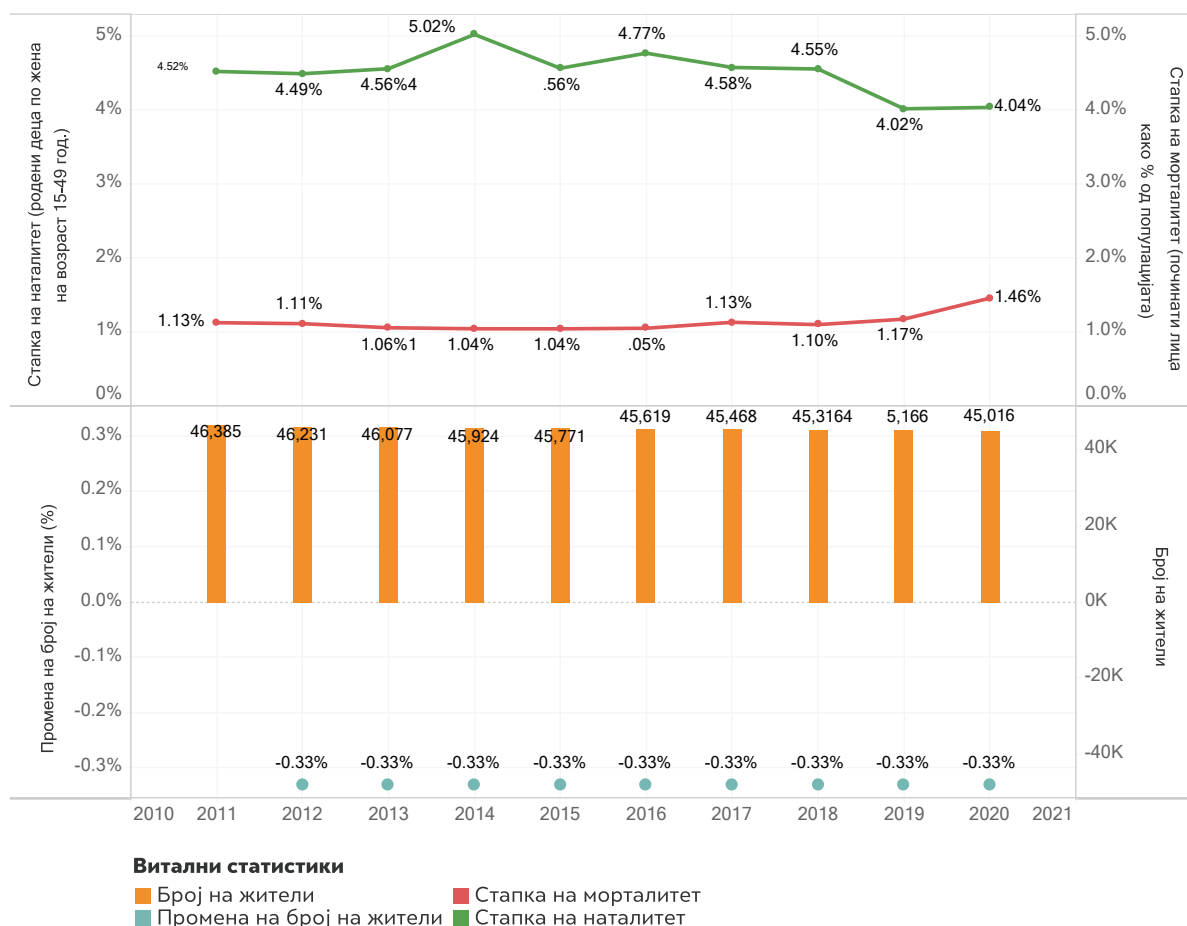
⁵Индексот е развиен од страна на Центарот за граѓански комуникации, се пресметува врз основа на податоци собрани преку структурирани прашалници каде што на секое прашање се доделуваат бодови. Индексот се движи од 0 до 100 проценти, каде што поголема вредност значи поголема транспарентност. Детално за методологијата на индексот проверете на <https://www.ccc.org.mk/images/stories/akt21.pdf>

2. ДЕМОГРАФСКИ И ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

2.1 ДЕМОГРАФСКИ ТЕНДЕНЦИИ

Штип има неповолни тенденции во поглед на главната витална статистика (графикон 1). Има просечна годишна стапка на пад на бројот на жители од 0,33 проценти што резултира во проценет број на жители од 45.016 во 2020 година. Пандемијата на ковид-19 дополнително ја влоши состојбата и предизвика значителен пораст во грубата стапка на морталитет на 1,46 процент во 2020 година. Дополнително, стапката на наталитет паѓа во последните пет години за во 2019-2020 година да го достигне својот минимум од четири проценти.⁶ Со оглед на тоа дека Штип игра клучна улога во економскиот развој на Источниот регион, влошените демографски тенденции би се одразиле негативно врз економскиот развој на Источниот регион и би го отежнале остварувањето на целите за рамномерен економски развој во Република Северна Македонија.

Графикон 1: Витална статистика

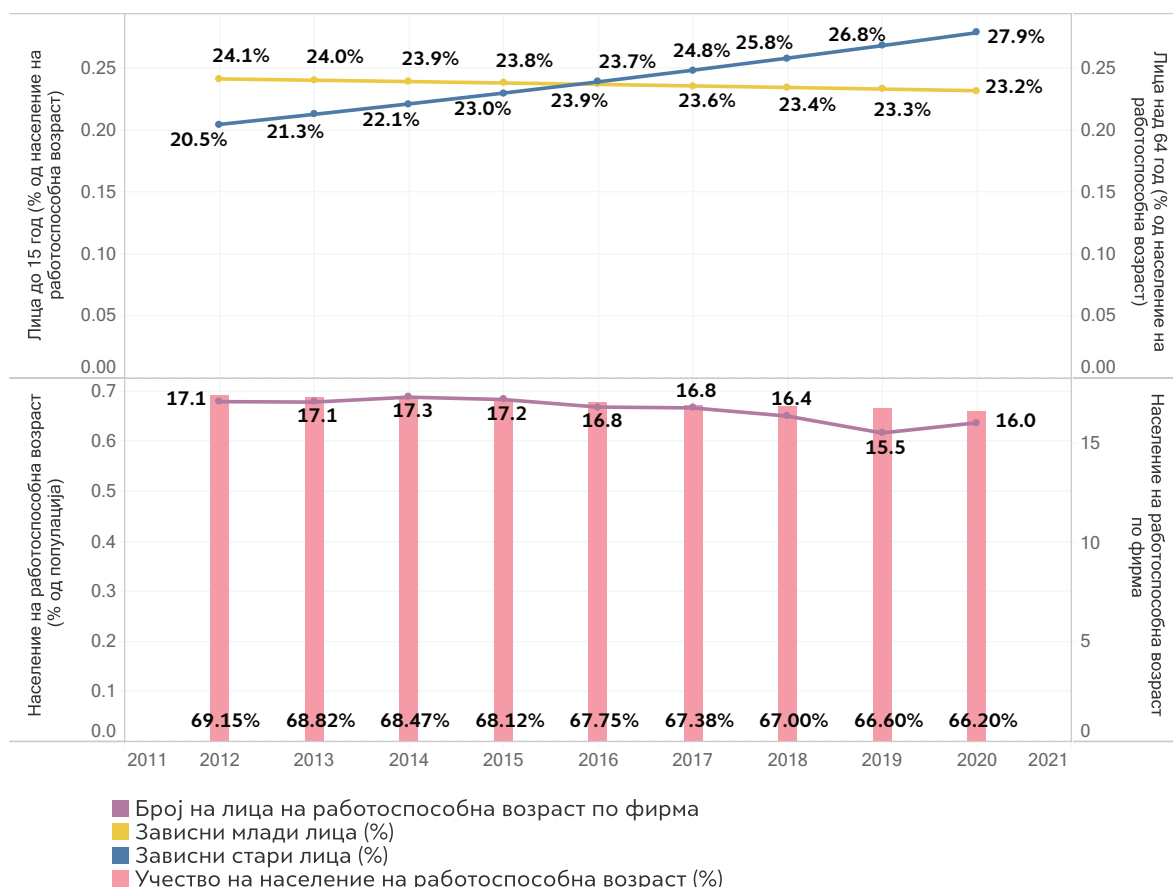

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁶ Стапката на наталитет е пресметана како однос на број на живородени деца и број на жени на возраст од 15 до 49 години.

Дополнително, учеството на населението на работоспособна возраст во вкупното население континуирано опаѓа од 69,2 проценти во 2012 година до 66,2 проценти во 2020 година (графикон 2).⁷ Во последните три години порастот на бројот на фирми го надминува порастот на бројот на население на работоспособна возраст предизвикувајќи пад во индикаторот од 17 лица на работоспособна возраст по фирма на 16 лица по фирма во општината. Од друга страна, континуирано расте бројот на стари жители (повозрасни од 64 години) во однос на населението на работоспособна возраст. Во 2012 година, односот бил приближно две стари лица на 10 лица на работоспособна возраст, додека во 2020 година тој однос изнесува приближно две наспроти седум. Односот на зависност во поглед на младите лица умерено опаѓа и се движи приближно две деца (помлади од 15 години) на девет лица на работоспособна возраст.

Графикон 2: Тенденции кај младото, старото и кај населението на работоспособна возраст

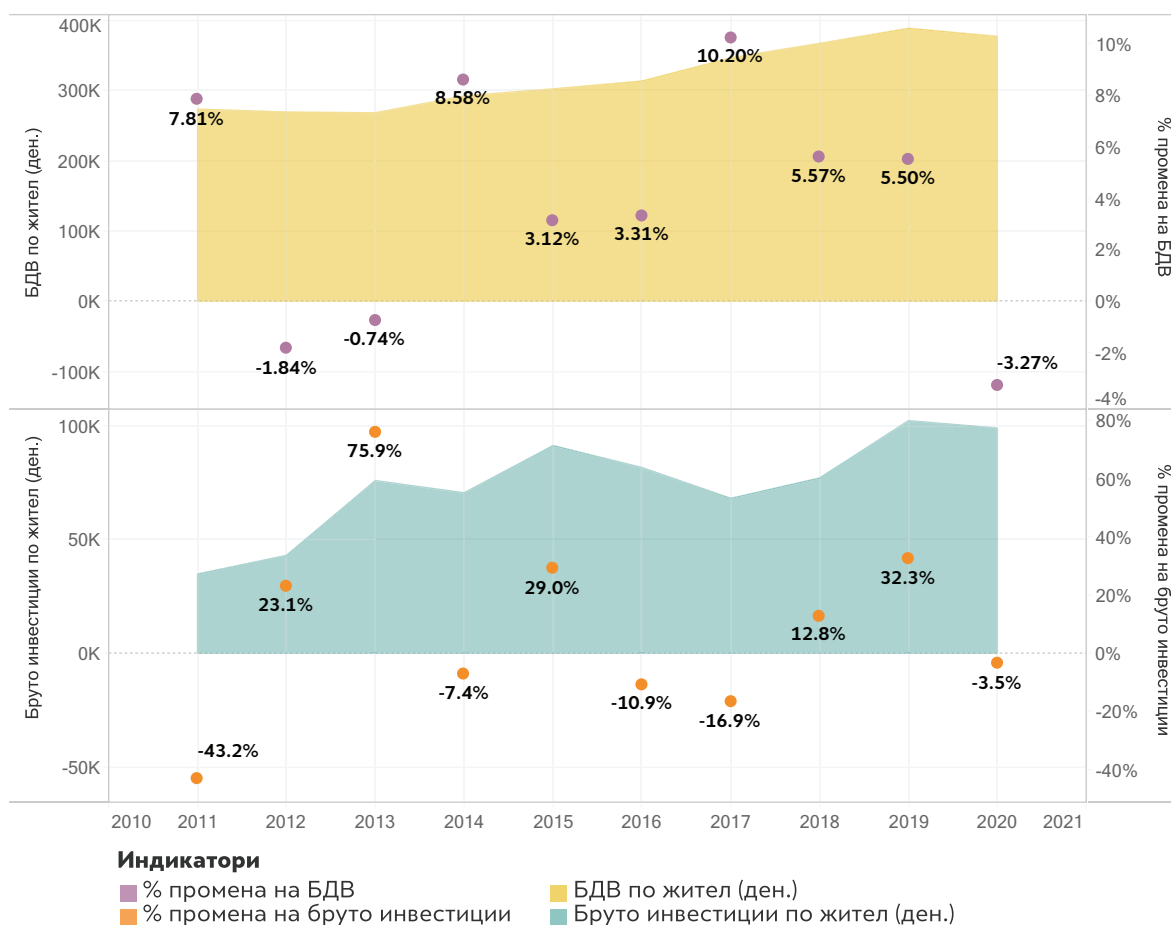
Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁷ Во оваа анализа, како население на работоспособна возраст се третира популацијата на возраст 15-64 години.

2.2 ЕКОНОМСКИ ПРОФИЛ

Економската активност во Штип забележува позитивни стапки на пораст со повремени падови во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител⁸ континуирано расте за периодот 2014-2019 година, со солидна стапка на пораст од три проценти до 10 проценти. Во текот на пандемијата индикаторот се намали од 389 илјади БДВ по жител на 377,6 илјади по жител. Од друга страна, бруто-инвестициите по жител бележат значителни осцилации во текот на изминатата декада. Бруто-инвестициите имаат абнормален пораст до 2015 година достигнувајќи 91 илјада денари по жител за во наредните две години да паднат на 68 илјади. По 2017 година бележат значаен пораст и надминуваат 100 илјади во 2019 година. Пандемијата имаше само умерено влијание врз бруто-инвестициите во Штип, кои се задржаа на нивото блиску до 100 илјади денари по жител.

Графикон 3: Додадена бруто-вредност и бруто-инвестиции по жител

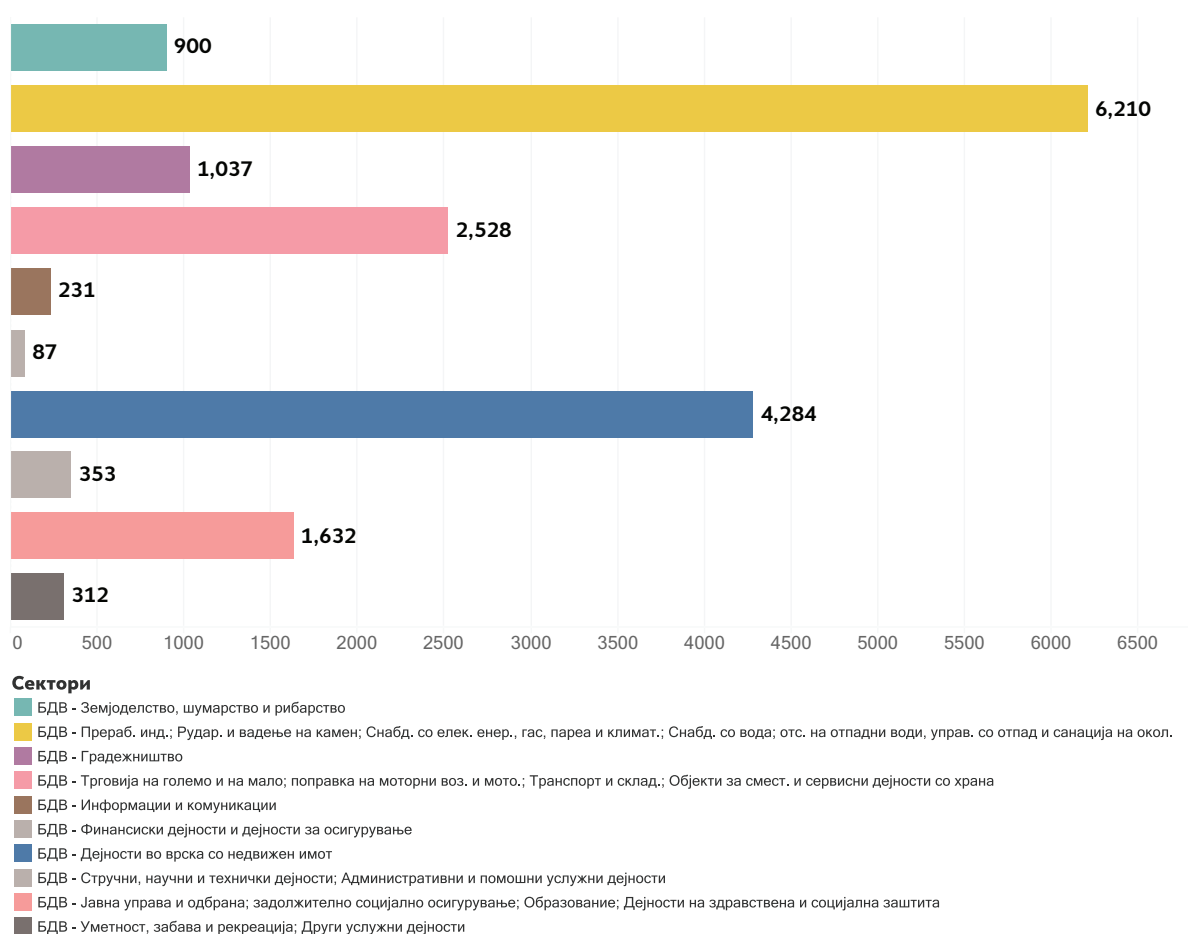

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

⁸ Податоци за додадената бруто-вредност од Државниот завод за статистика се достапни на ниво на сектор и по региони. Проценетата БДВ на ниво на општина се пресметува пропорционално според учеството на бројот на фирми во општината во однос на бројот на фирми во регионот за дадениот сектор. На ист начин се проценуваат и бруто-инвестициите по општина.

Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Штип доминира преработувачката индустрија надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода. Втор позначаен сектор се дејностите поврзани со недвижен имот, кој заедно со доминантниот сектор придонесува 59,7 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година. Дополнително, значајна е динамиката по сектори, каде што сите сектори, освен градежништвото, имаат растечки тенденции, од кои доминантниот сектор има позначаен пораст. Градежништвото има значајни надолни тенденции по 2014 година. Конечно, впечатливо е удвојувањето на БДВ во секторот информации и комуникации во текот на пандемијата.

Графикон 4: Додадена бруто-вредност по сектор во 2019 година (во мил. ден.)

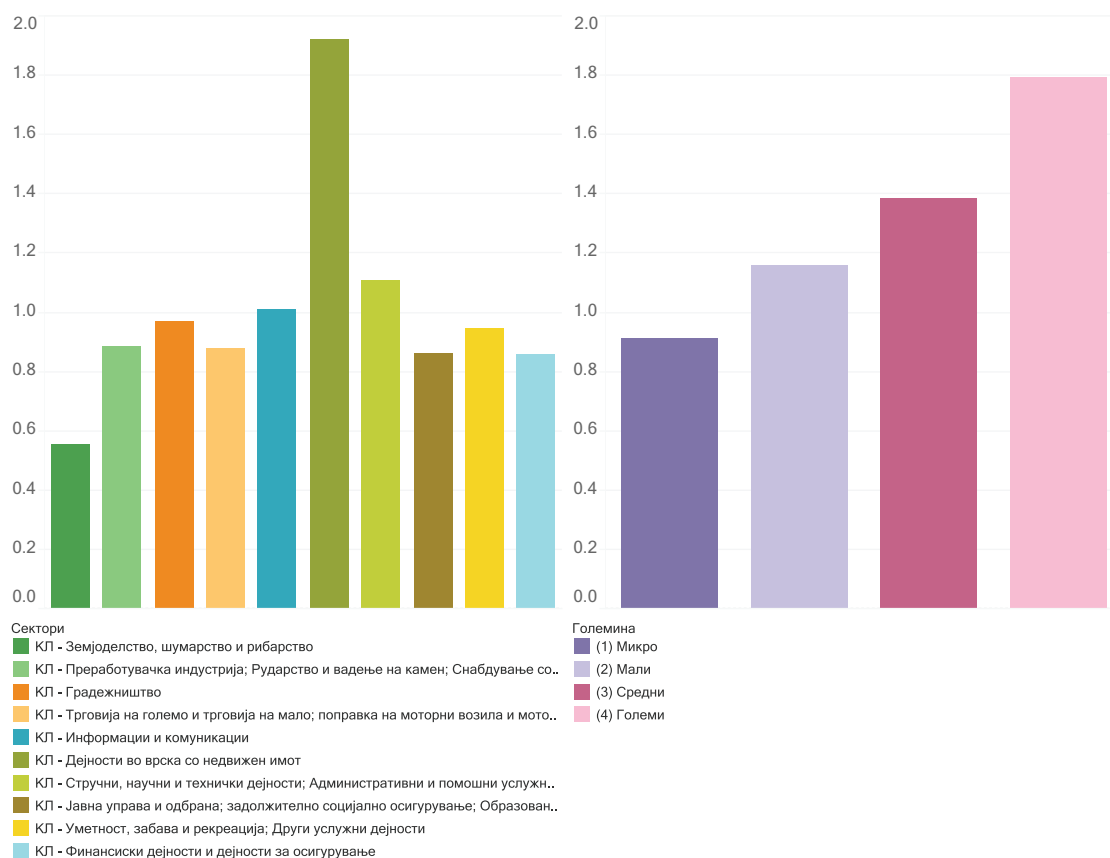

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

Исто така, клучна е улогата на општина Штип во регионален контекст во однос на локализација на одреден вид економска активност и одреден тип фирми. Графикон 5 го покажува просечниот коефициент на локализација

по сектори и по големина на фирмите.⁹ Доколку коефициентот е поголем од еден, тогаш општината има повисок процент од дадениот сектор / тип фирма во споредба со своето учество во вкупната регионална економска активност / во вкупниот број фирми во регионот. Во однос на локализацијата на одредени сектори, евидентен е високиот коефициент на локализација за еден од доминантните сектори, дејностите поврзани со недвижен имот, како и секторите со пониска БДВ, како што се стручни, научни и технички дејности и други услужни дејности и дејностите поврзани со информации и комуникации, додека за другите сектори коефициентот останува понизок од еден. Во секторот земјоделство, шумарство и рибарство општина Штип игра маргинална улога во регионален контекст. Во однос на локализацијата на одреден тип фирми, Штип има повисок степен на локализација на големи и средни фирми во однос на регионот. Големината на пазарот на труд во Штип овозможува привлекување големи и средни фирми и регионална доминација на Штип во овој контекст.

Графикон 5: Коефициенти на локализација по сектор и по тип на фирма

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика

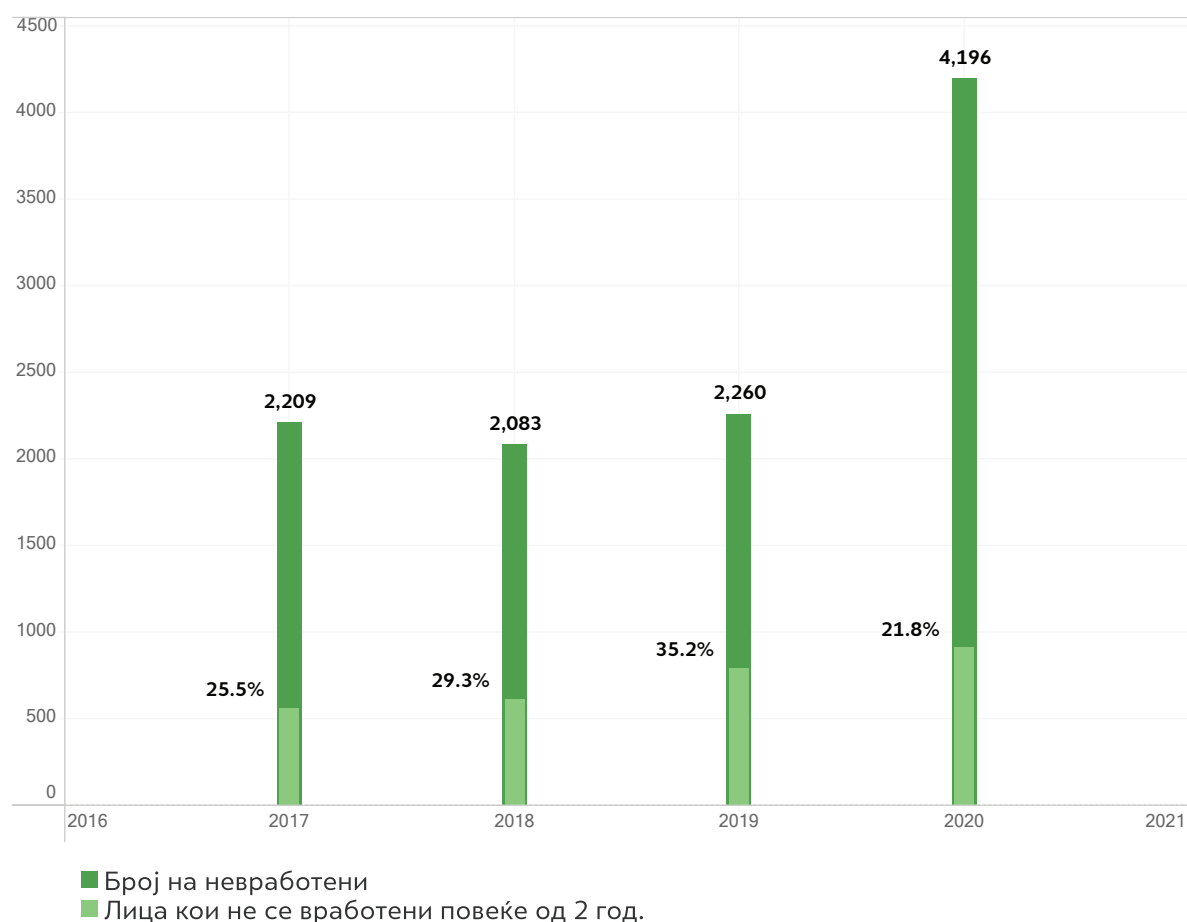
⁹ Коефициентот на локализација се дефинира како:

$$L_{ji} = \frac{X_{ji}}{X_j} / \frac{X_i}{X_{total}}$$

каде што X_{ji} е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми $j=1,...,n$ за општината i ; X_j е БДВ на дадениот сектор / бројот на тип фирми j во регионот; X_i е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во општината i ; X_{total} е вкупната БДВ / вкупниот број фирми во регионот.

Источниот регион во изминатата декада континуирано има стапка на активност повисока од просекот на ниво на Северна Македонија и разликата се зголемува во периодот 2011-2017 година. Слични се тенденциите во стапките на вработеност и на невработеност. Стапката на вработеност во Источниот регион во 2019 година е поголема од просекот за седум процентни поени и изнесува 54,3 проценти, додека стапката на невработеност е помала за 9,5 процентни поени и изнесува 7,8 проценти. Во однос на тенденциите во општина Штип, невработеноста стагнира во последните три години пред пандемијата (графикон 6). Невработеноста, во апсолутен број, во последните три години пред пандемијата незначително порасна од 2.209 во 2017 година на 2.260 невработени лица во 2019 година, за да кулминира на 4.196 во 2020 година. Учеството на младите лица во бројот на невработени падна до 6,6 проценти пред пандемијата, иако за време на пандемијата тој процент расте на 14,8 проценти. Од друга страна, процентот на лица што тешко можат да се вработат (повеќе од две години време за чекање за работа) останува значаен, посебно достигнува повеќе од една третина во 2019 година, што укажува на тесен пазар на труд во локални рамки. При заздравувањето на економијата во периодот по пандемијата се очекува невработеноста да се врати на старата патека.

Графикон 6: Тенденции во невработеноста

Извор: Агенција за вработување

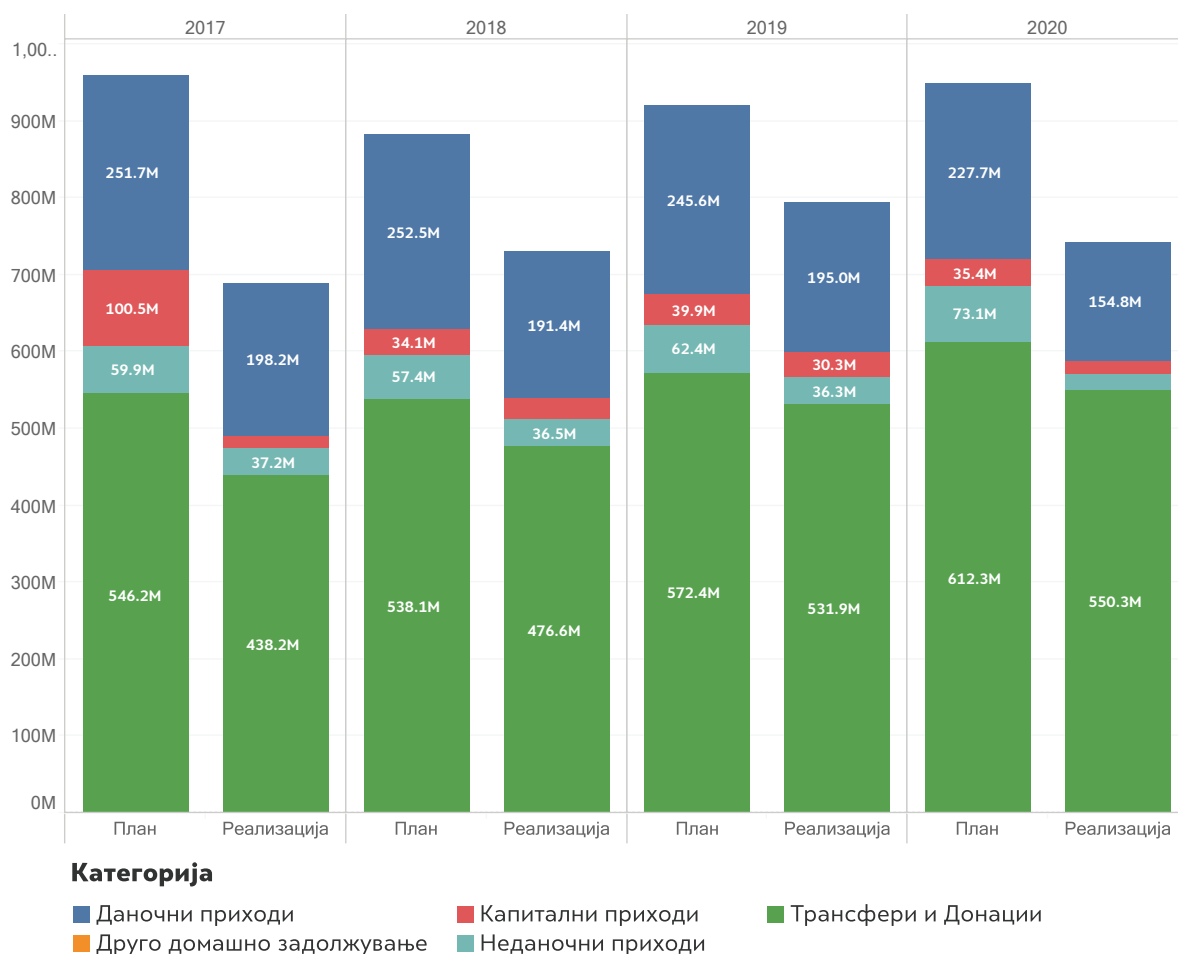
3. БУЏЕТСКА ТРАНСПАРЕНТНОСТ

Буџетската транспарентност на единиците на локалната самоуправа (ЕЛС) е значајна како од аспект на информирање на даночните обврзници што го полнат општинскиот буџет, така и од аспект на информирање на граѓаните за која намена се трошат средствата. Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Штип покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршна сметка на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Во продолжение следува анализа на податоците од завршната сметка во поглед на финансирањето, трошоците, вложувањата и улогата на парафискалните давачки.

3.1 ФИНАНСИРАЊЕ

Како и сите општини во Северна Македонија, Штип се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите, главна улога играат трансферите и донациите. 67 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Во 2019 година достигнаа 531,9 милиони денари, од кои трансферите од централната власт имаат доминантно место (графикон 7). Учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи континуирано се зголемува и ја прави Општина Штип релативно зависна од централниот буџет во Северна Македонија. Следуваат даночните приходи со учество од 24,6 проценти во вкупните приходи и во износ од 195 милиони денари и неданочните приходи (4,6 проценти) во износ од 36,3 милиони денари за истата година. Во однос на динамиката, значаен е падот во даночните приходи, посебно во текот на пандемијата, кога паѓаат од 195 милиони на 154,8 милиони денари, иако во периодот пред пандемијата беа стабилни на ниво од 190 до 200 милиони денари. Тоа може да се должи на намалените капацитети за наплата на даноците, но и да биде индикација за неповолната бизнис-клима во општината. Слично, неданочните приходи покажуваат одредена стабилност на ниво од 36 до 37 милиони денари пред пандемијата и значително се намалуваат во текот на пандемијата на 21 милион денари. Во поглед на реализацијата на планираните приходи, очигледно е преоптимистичкото планирање во периодот 2017-2018 година и значајното потфрлање на планираните приходи. Значајна пониска реализација се забележува во две категории, капиталните и неданочните приходи. Тоа може да е резултат на несоодветно планирање на неданочните приходи или поголема волатилност и непредвидливост на економската активност на бизнис-секторот.

Графикон 7: Структура на приходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

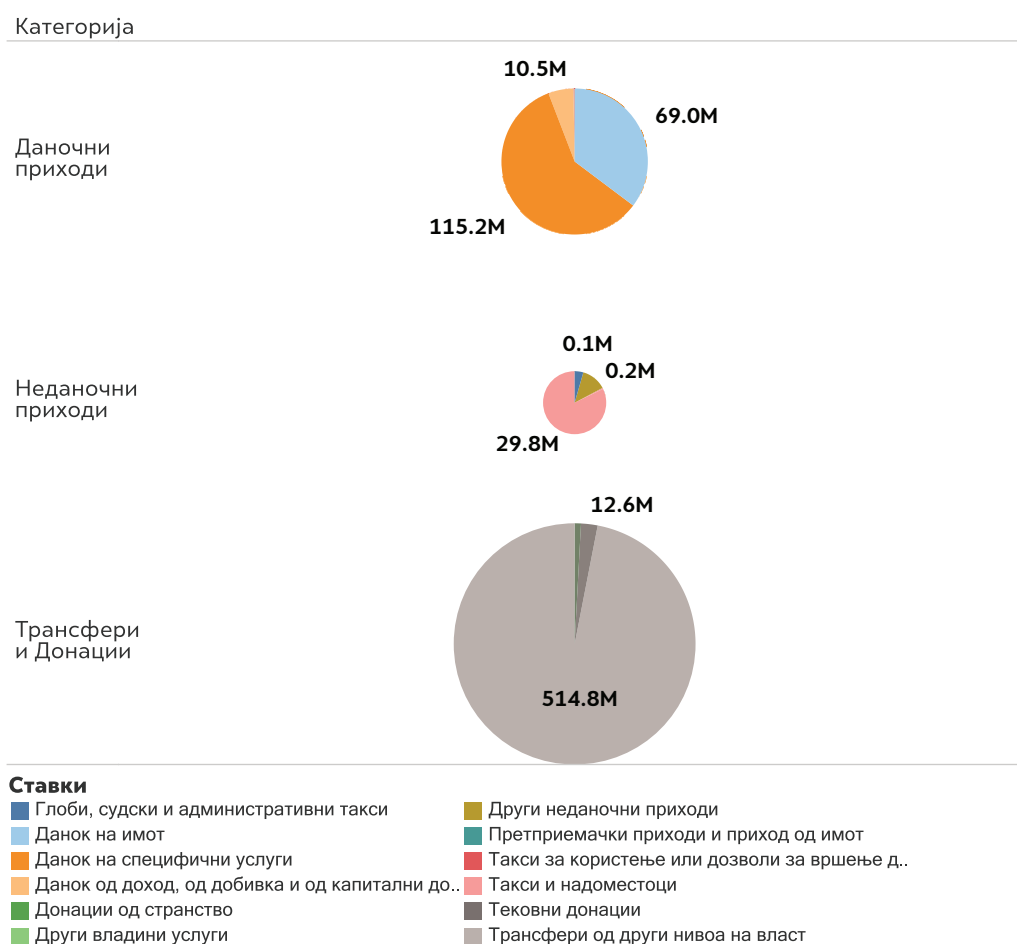

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Ја

Графикон 8 ја покажува структурата на приходите на подетално ниво за 2019 година земајќи ги предвид трите доминантни категории приходи. Во најдоминантната категорија (трансфери и донации), најголемиот дел (96,8 проценти) доаѓа како трансфери од централната власт. Во рамките на даночните приходи, повеќе од една половина (59 проценти) доаѓаат од данокот на специфични услуги, а приближно една третина од данокот на имот, додека во рамките на неданочните приходи, 82,1 процента се такси и надомест. Тенденцијата е големината на питата за даночните и за неданочните приходи постепено да расте на сметка на намалувањето на питата за трансфери и донации.

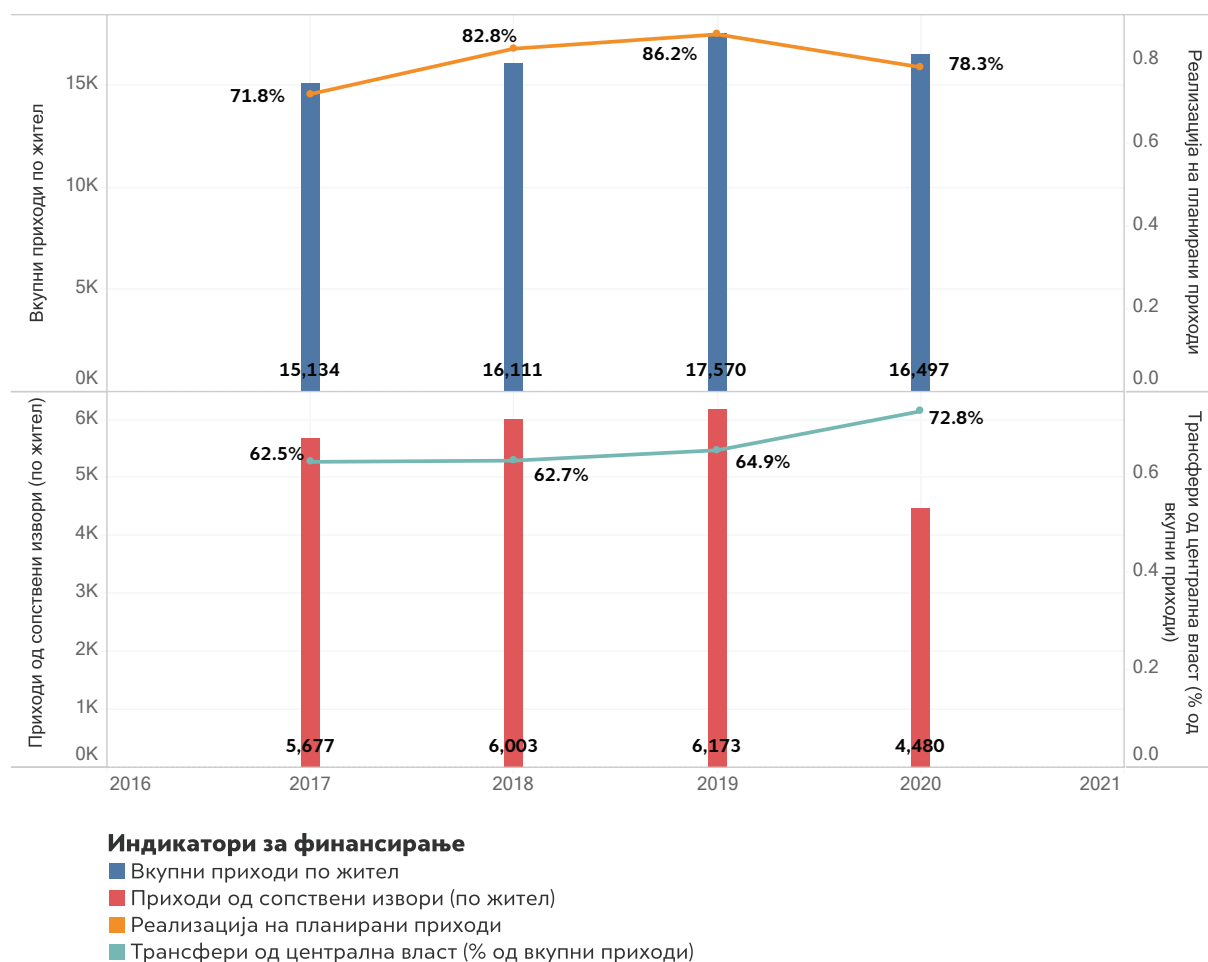
Графикон 8: Структура на приходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Ойшшинаша

Графиконот 9 ја илустрира динамиката на движење на приходите по жител и зависноста на Општината од финансирањето од централната власт. Очигледно, динамиката на движење на вкупните приходи значајно зависи од тоа како Општината акумулира финансии од сопствени извори. Во 2019 година вкупните приходи по жител изнесуваат 17.570 денари, додека приходите од сопствени извори по жител изнесуваат 6.173 денари. Дополнително, впечатлива е пандемиската 2020 година кога има пад во реализацијата на планираните приходи во однос на претходната година, приходите од сопствени извори по жител достигнуваат минимум од 4.480 денари, што води до постигнување максимум на зависноста од централната власт на 72,8 проценти. Нестабилната динамика на приходите од сопствени извори ја става под прашалник одржливоста на финансирањето.

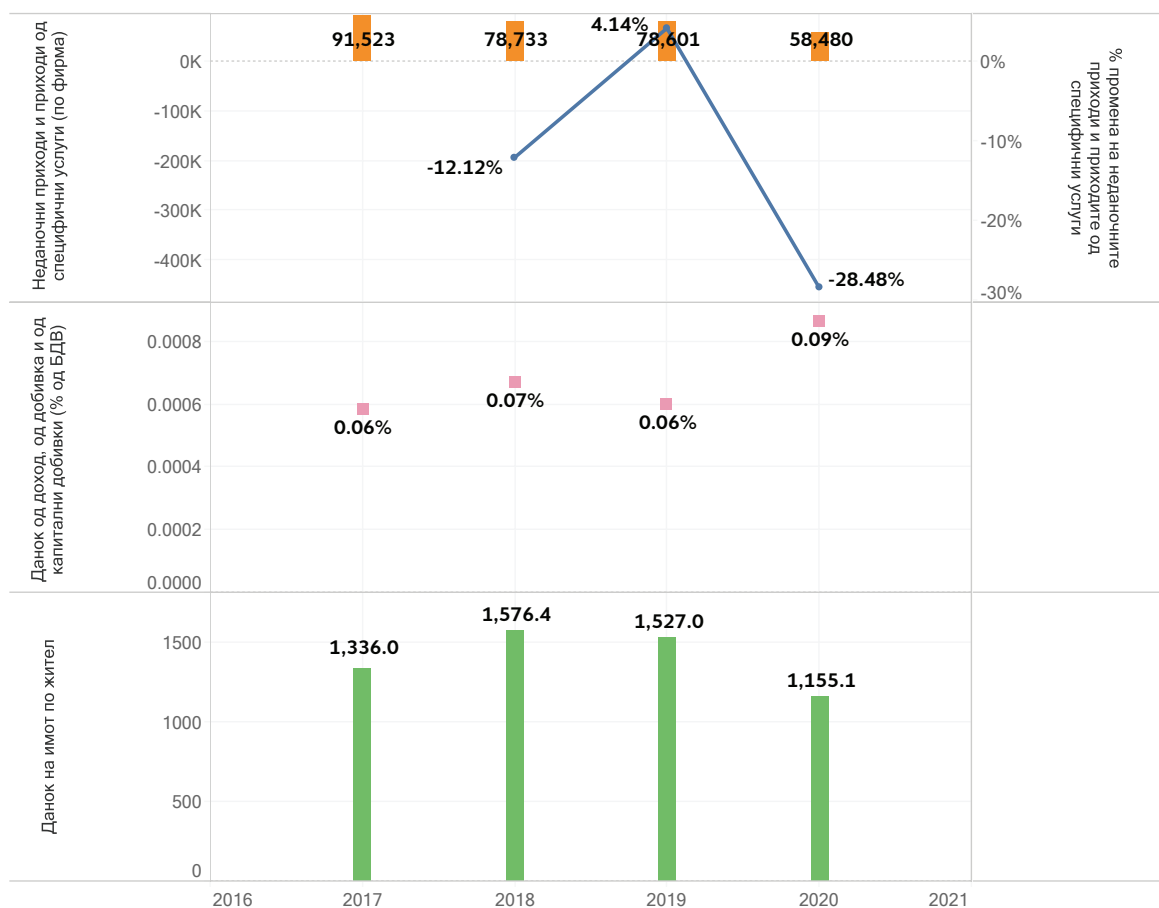
Графикон 9: Движење на приходите по жител и зависност на Општината од централната власт

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општината

Конечно, сегрегацијата на приходите по поединечни ставки дава слика за стабилноста на изворите на финансирање. Графикон 10 покажува дека пред пандемијата данокот на имот постепено расте и достигнува ниво од 1.500 денари по жител. Сепак, пандемијата влијае негативно врз приходите од данокот на имот и го намалува на минимум нивото на овој индикатор на 1.155 денари. Данокот на доход, добивка и капитални добивки како процент од БДВ е стабилен пред пандемијата на ниво од 0,06-0,07 проценти, но во текот на пандемијата расте на 0,09 проценти поради значајниот пад на БДВ. Од друга страна, неданочните приходи и приходите од специфични услуги покажуваат значајна нестабилност. Иако умерено пораснале во однос на бројот на фирми во 2019 година, склони се на падови, вклучувајќи го значајниот пад од 28,5 проценти во пандемиската година.

Графикон 10: Движење на приходите по поединечни ставки

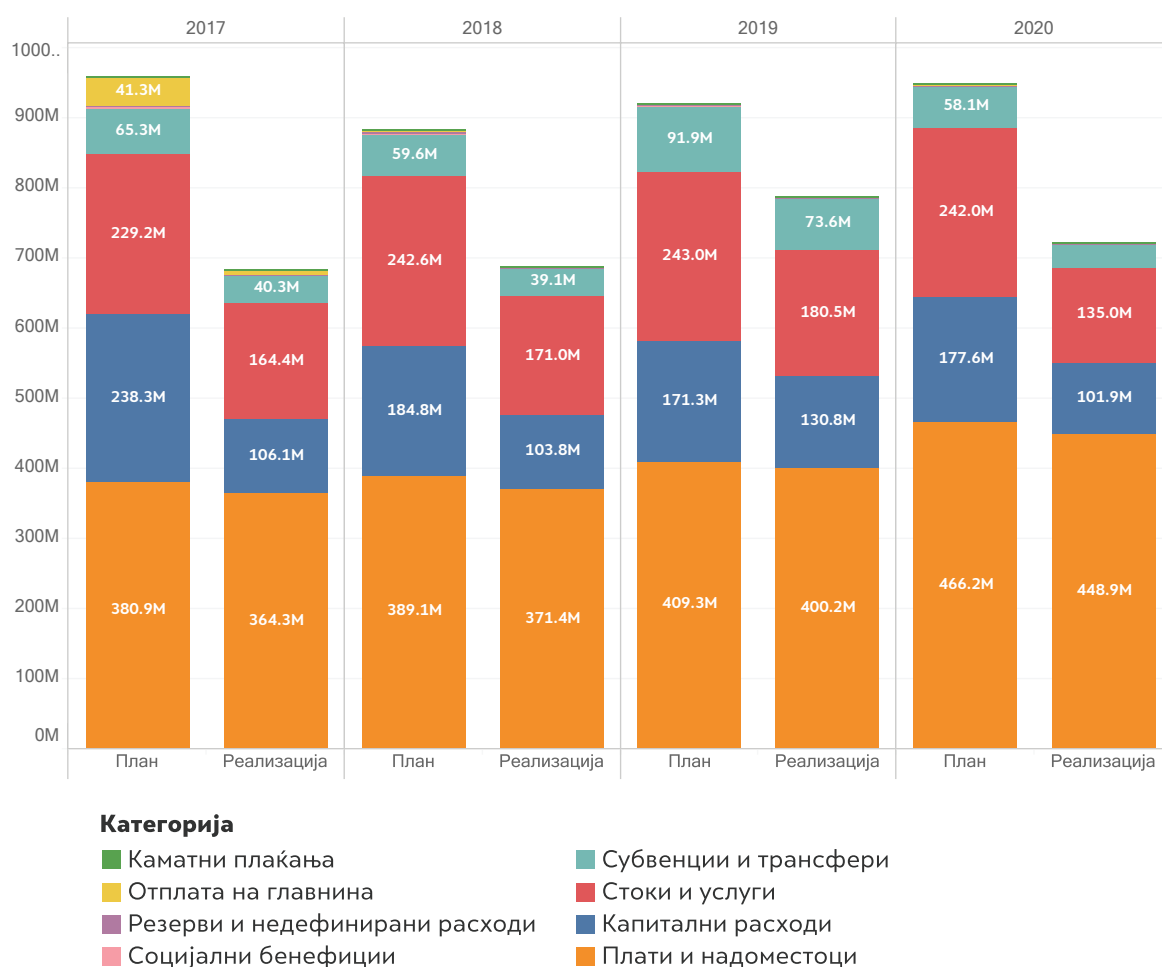

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистику и завршната сметка на Општината

3.2 РАСХОДИ И ИНВЕСТИЦИИ

Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Штип алоцира 90 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместот заземаат доминантно место (50,8 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година, вклучувајќи ја и пандемиската година кога има пораст на оваа категорија од незначителни 12,2 проценти во однос на претходната година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршната сметка, со учество од 22,9 проценти во вкупните расходи во 2019 година и континуирано растат во периодот пред пандемијата. Капиталните расходи имаат значителен скок во 2019 година кога кулминираат на ниво од 130,8 милиони денари (16,6 проценти од вкупните расходи), но се враќаат на нивото од 2017 до 2018 година во текот на пандемијата. Во однос на реализацијата на планираните расходи, евидентна е ниската реализација на капиталните расходи, посебно пред 2019 година, кога процентот не може да достигне ни 60.

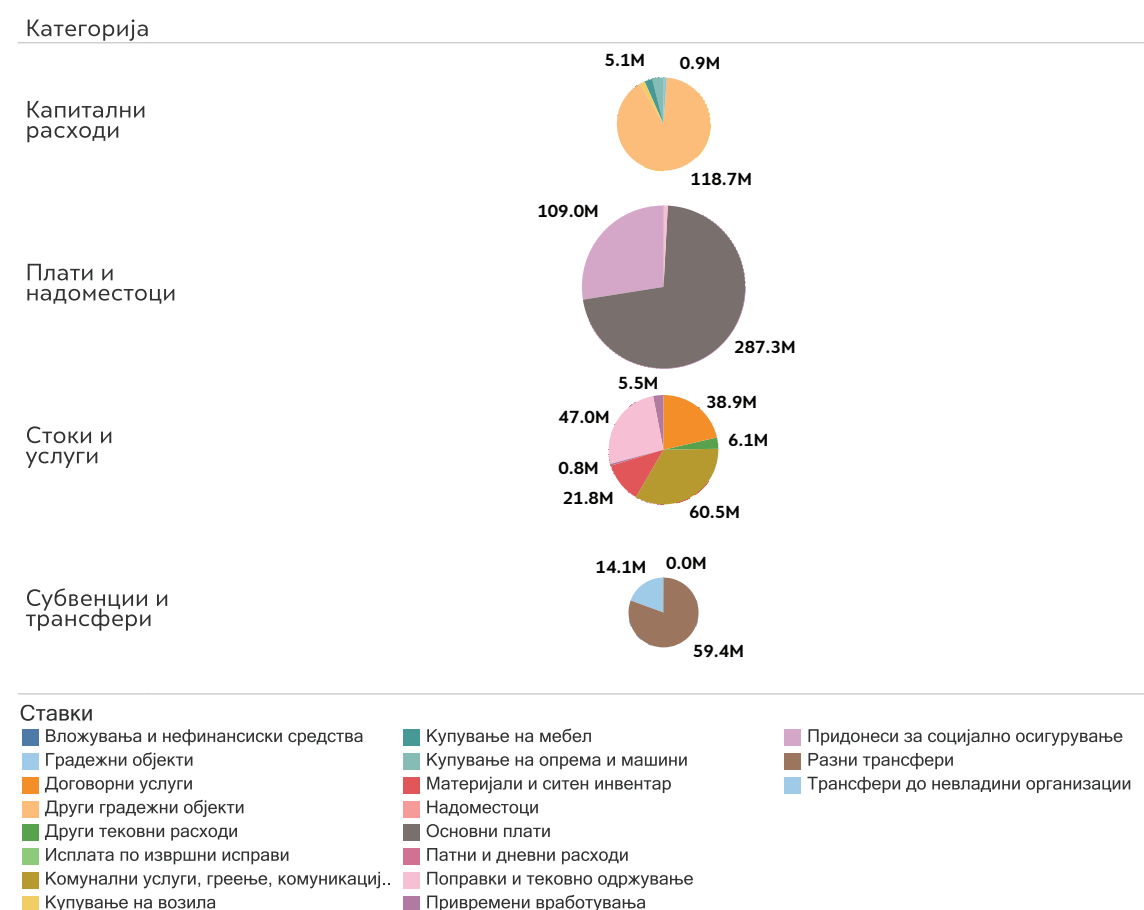
Графикон 11: Структура на расходите и реализација за периодот 2017 – 2020 година

Извор: Завршна сметка и предлог-буџет на Општина Штип

Графикон 12 ја покажува деталната структура на расходите во 2019 година. Повеќе од две третини од најмасивната категорија на расходната страна се основни плати во износ од 287,3 милиони денари, додека другиот дел отпаѓа на придонеси и надомест. Во однос на капиталните инвестиции, 90 проценти од инвестициите припаѓаат на ставката други градежни објекти, додека 3,9 проценти се насочени кон купување машини и опрема (во износ од 5,1 милион денари). Приближно 60 проценти од категоријата стока и услуги се однесува на тековно одржување, комунални услуги, греење и транспорт. Конечно, 80,7 проценти од категоријата субвенции и трансфери се одвојуваат за недефинирана ставка, разни трансфери. Значајното учество на недефинираните ставки (како што се други градежни објекти и разни трансфери) укажува на потребата од поголема и подетална транспарентност на Општината.

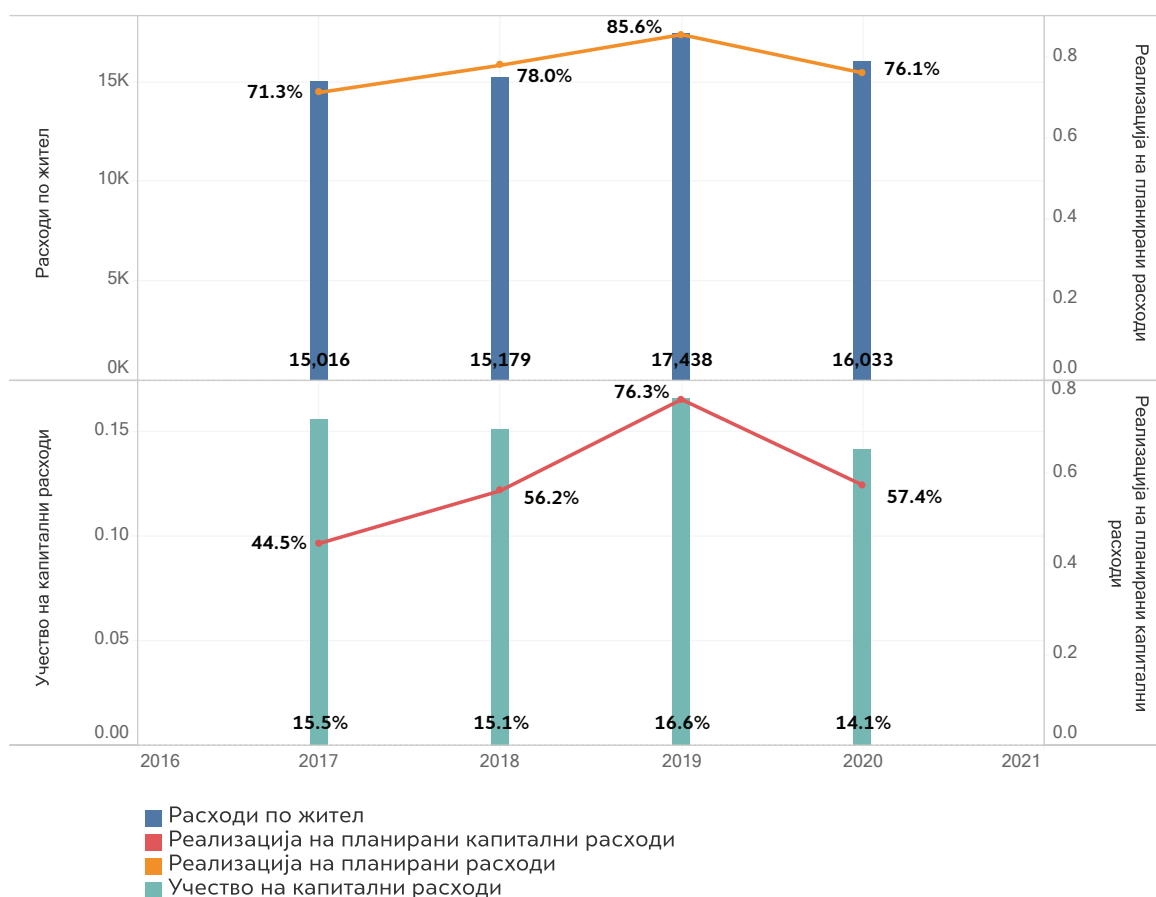
Графикон 12: Структура на расходите по категории и ставки во 2019 година

Извор: Завршна сметка на Општина

Графиконот 13 ја прикажува динамиката на движење на расходите по жител, улогата на капиталните расходи во вкупните расходи и реализацијата на расходите. Се забележува дека постои одредена поврзаност меѓу улогата на капиталните инвестиции, реализацијата и расходите по жител. Динамиката на расходите по жител и реализацијата на вкупните расходи е детерминирана од реализацијата на капиталните расходи и нивното растечкото учество во вкупните расходи. Во 2019 година капиталните расходи учествуваат со 16,6 проценти, а нивната реализација расте значително над историскиот просек во 2019 година. Во 2020 година нивото на расходите по жител опаѓа умерено на 16 илјади денари, а учеството на капиталните расходи е на својот минимум од 14,1 проценти, што укажува на тоа дека капиталните инвестиции страдаа повеќе во споредба со тековните трошења.

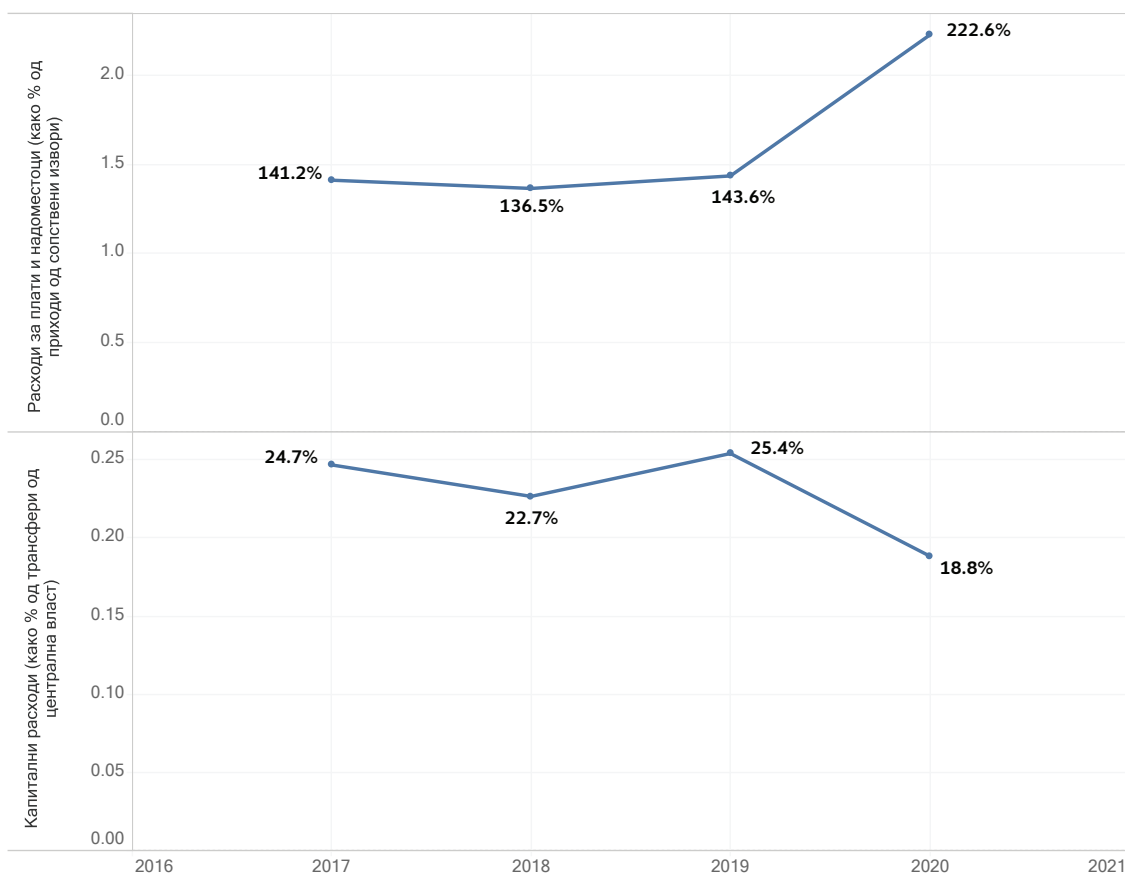
Графикон 13: Движење на расходите по жител и учество на капиталните расходи

Извор: Пресметки врз основа на податоци од Државниот завод за статистика и завршната сметка на Општина

Конечно, комбинирањето на информациите од приходната и од расходната страна овозможува оценка на тенденциите во начинот на трошење на парите на граѓаните. Графикон 14 прикажува два односа, односот на платите и надоместот и на приходите од сопствени извори и односот на капиталните расходи во однос на трансферите од централната власт. Првиот индикатор покажува колку Општината е способна да ги покрие обврските за плати од сопствени извори, а вториот колку, во просек, еден денар пренесен од централната власт се канализира во капитални инвестиции. Двата индикатора покажуваат тенденции на стагнација, освен во текот на пандемијата, кога има умерено влошување. Пред пандемијата, Штип има капацитет да намира 70 проценти од обврските за плати и надомест од сопствени извори. Сепак, во текот на пандемијата, истиот индикатор расте 200 проценти, што значи дека Општината не може да намира ни една половина од најголемата расходна ставка од сопствени извори. Во поглед на вториот индикатор, пред пандемијата, Општина Штип од секој еден денар добиен од централната власт, приближно една четвртина канализира во капитални инвестиции, иако истиот индикатор значајно опаѓа во 2020 година, кога издвојувањето изнесува 0,19 денари за капитални инвестиции на еден денар добиен од централната власт.

Графикон 14: Индикатори на алокација на средствата

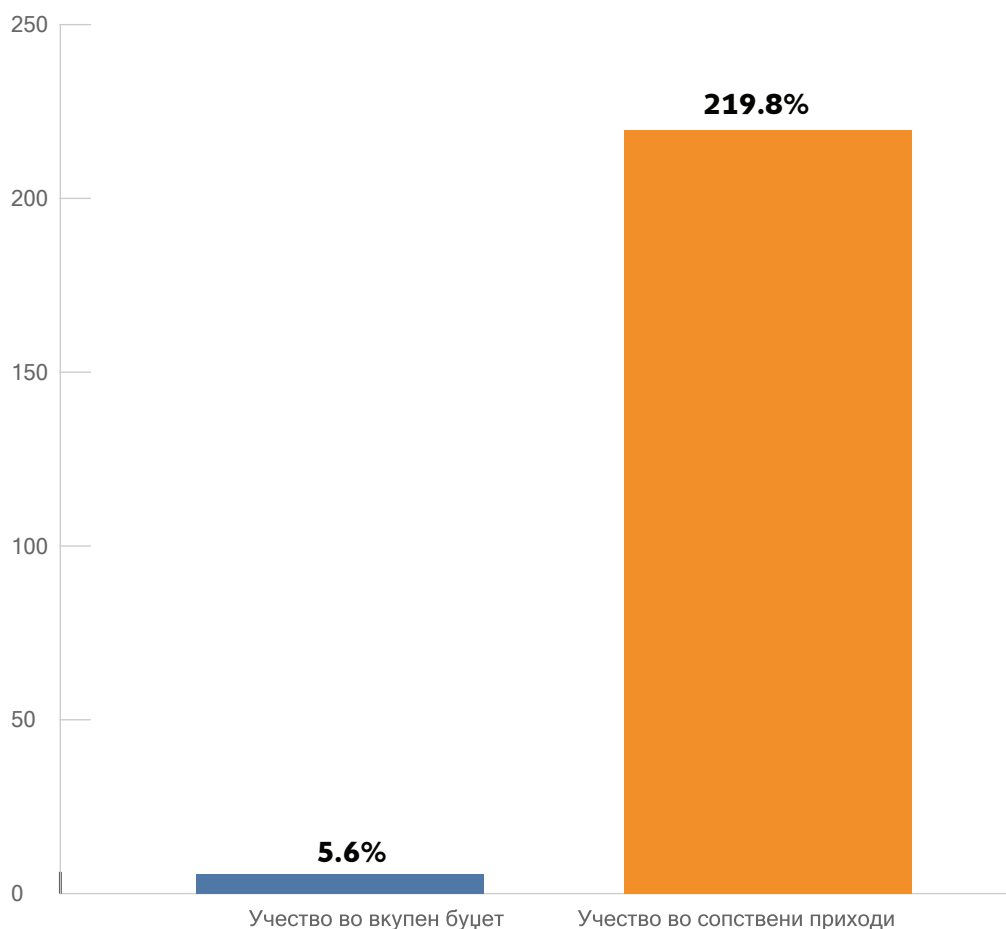

Извор: Завршна сметка на Општина Штип

3.3 УЛОГА НА ПАРАФИСКАЛНИТЕ ДАВАЧКИ (НЕМА НА ШЕСТЦИФРЕНО НИВО)

Додека одреден фокус е ставен на транспарентноста на расходите, целосно се игнорира транспарентноста на приходната страна, особено донесувањето и наплатата на парафискални давачки, како значајни извори од сопствени приходи на ЕЛС. Програмата за економски реформи 2022 – 2024¹⁰ година ја идентификуваше потребата за консолидирање на парафискалните давачки како мерка за структурни реформи. Во овој контекст, општина Штип собира умерен износ средства преку парафискални давачки. Во 2020 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 5,6 проценти, и е умерено. Но, учеството во приходите од сопствени извори е исклучително важно, и двојно повисоко, достигнувајќи 219 проценти (графикон 15). Со оглед на тоа дека пандемијата значително го погоди финансирањето на општината од сопствени извори, парафискалните давачки заземаат доминантно место во самофинансирањето на општината.

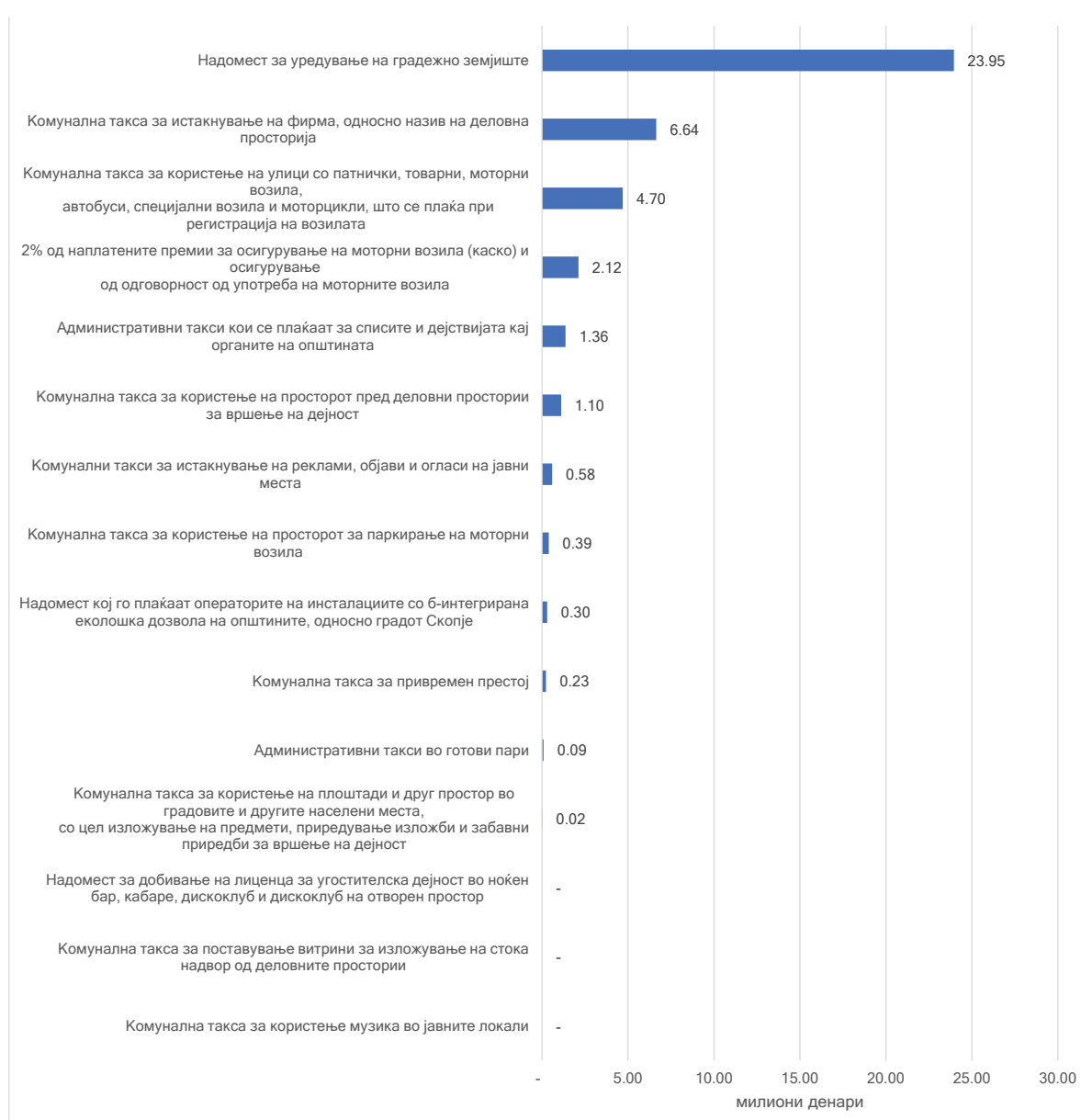
Графикон 15: Учество на парафискалните давачки во вкупните приходи и во приходите од сопствени извори

Извор: Завршна сметка на Општина Штип

Графикон 16 ја покажува деталната структура на парафискалните давачки. 85 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување на градежно земјиште; комунална такса за истакнување на фирма, односно назив на деловна просторија; и комунална такса за користење на улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и моторцикли, што се плаќа при регистрација на возилата. Приходите од надомест за уредување градежно земјиште се доминантно најзначајни, во износ од 23,9 милиони денари во 2020 година. Од друга страна, приходите од комунална такса за истакнување фирма имаат учество од 16 проценти и изнесуваат 6,6 милиони денари во 2020 година.

Графикон 16: Структура на парафискалните давачки во 2020 година, во милиони денари

Извор: Завршна сметка на Општина

Табела 1 прави преглед на парафискалните давачки во општина Штип. Колона еден ги наведува парафискалните давачки; колона два, три и четири прикажуваат колкави се приходите на Општината за дадената давачка во 2020 година, колкаво е учеството во вкупните приходи на Општината и учество во сопствени приходи; колона пет ја претставува перцепцијата на компаниите за оптовареност од конкретната давачка; колона шест дава приказ дали приходите се користат за наменски цели или за сопствени приходи на Општината; и колона седум дава насока за постигнување оптимум.

Табела 1: Парафискални давачки, перцепција за товар и насоки за постигнување оптимум

Назив	Вкупен приход за Општината, во денари	Учество во вкупни приходи	Учество во сопствени приходи	Перцепција за товар	Сопствени приходи / наменска употреба	Постигнување оптимум
Комунална такса за привремен престој	231.652	0 %	1 %		Наменски	
Комунална такса за истакнување фирма, односно назив на деловна просторија	6.638.134	1 %	35 %	Најчесто застапена и голем товар	Сопствен	1. Да се намали износот 2. Да се усогласи според прометот на компанијата 3. Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила	4.696.269	1 %	25 %	Умерено голем товар	Сопствен	Да се зголеми наменското користење за улици
Комунална такса за користење на просторот пред деловни простории за вршење дејност	1.104.818	0 %	6 %	Умерено голем финансиски товар / голем административен товар	Сопствен	1. Да се намали износот 2. Дигитализација на поднесокот
Комунални такси за истакнување реклами, објави и огласи на јавни места	584.967	0 %	3 %		Сопствен	Дигитализација на поднесокот
Комунална такса за користење музика во јавните локации	-	0 %	0 %		Сопствен	
Комунална такса за поставување витрини за изложување стока надвор од деловните простории	-	0 %	0 %		Сопствен	
Комунална такса за користење плоштади и друг простор во градовите и другите населени места	18.200	0 %	0 %		Сопствен	

Комунална такса за користење на просторот за паркирање моторни возила	388.980	0 %	2 %		Наменски	Дигитализација на поднесокот
Надомест за уредување градежно земјиште	23.954.352	3 %		Голем товар / административен товар	Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели, одржување и уредување на јавните површини 2. Дигитализација на поднесокот
Надомест за добивање лиценца за угостителска дејност во ноќен бар, кабаре, диско клуб и диско клуб на отворен простор	-	0 %	0 %		Сопствен	
Надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на општините, односно Град Скопје	301.304	0 %	2 %		Наменски	1. Да се зголеми наменското користење на приходите за еколошки цели 2. Дигитализација на поднесокот
Административни такси во готови пари	87.555	0 %	0 %		Сопствен	Дигитализација на поднесокот
Административни такси што се плаќаат за списите и за дејствата кај органите на општината	1.359.237	0 %	7 %	Административен товар	Сопствен	Дигитализација на поднесокот
2 % од наплатените премии за осигурување на моторни возила (каска) и осигурување од одговорност од употреба на моторните возила	2.118.875	0 %	11 %	Административен товар	Сопствен	

Извор: Завршна сметка на Општина Шпишк за 2020 година; сироведена анкета и фокусни групи со компании; пресметка на авторише

Резултатите покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време

потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и обврските за локалните давачки.

Во поглед на перцепцијата за товар за специфични давачки, компаниите ја наведуваат фирмарината како најчеста парафискална давачка. Компаниите бараат да се определува соодветно на големината и прометот на компанијата. Исто така, компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми вложувањето во инфраструктура, што може да биде преку давачката за уредување градежно земјиште. Оттука, намалувањето на трошокот и овозможување противуслуга се дел од начините за постигнување оптимум и намалување на товарот за бизнис-секторот. Како умерен финансиски товар се перципираат и давачките за комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата.

Од аспект на наменското користење на приходите (делумно или целосно), освен кај давачките за: уредување градежно земјиште; надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината, и таксата за привремен престој, кај другите давачки приходи се користат како сопствени приходи на Општината, без специфична намена. Кај, давачките за уредување градежно земјиште, приходите од оваа давачка се користат за реализирање на програмата за уредување градежно земјиште на Општината (за изградба на објекти на комунална инфраструктура заради непречен пристап до градежна парцела од јавен пат, поставување водоводна, фекална и атмосферска канализација и др. инсталација со приклучоци до градежна парцела). Кај таксата за привремен престој, според законот средствата се наменети за општа туристичка пропаганда и информативна дејност и за подобрување на условите за престој на туристите и се користат според посебно донесени програми од Владата и од Советот на Општината. Кај интегрирана еколошка Б-дозвола, средствата се користат за покривање на трошоците за добивање, пренос или измени и контрола на дозволата. Во таа насока, потребно е да се зголемат противуслугите на Општината за наплатените локални давачки.

Постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Штип е детално изнесено во последната колона од табела 1. Потребно е:

- Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
- Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките;
- Намалување на фирмарината и приспособување според големината на прометот на компанијата.

4. ЗАКЛУЧОК И ПРЕПОРАКИ

Економската активност во Штип забележува позитивни стапки на пораст со повремени падови во изминатата декада. Додадената бруто-вредност по жител континуирано расте за периодот 2014-2019 година, со солидна стапка на пораст од три проценти до 10 проценти. Во поглед на секторската распределба на додадената бруто-вредност, во Штип доминира преработувачката индустрија надополнета со традиционалните сектори како што се рударство и вадење камен и снабдување со електрична енергија, гас, пареа и вода. Втор позначаен сектор се дејностите поврзани со недвижен имот, кој заедно со доминантниот сектор придонесува со 59,7 проценти кон вкупната БДВ во 2019 година.

Покрај генералното ниво на активна транспарентност, Општина Штип покажува умерено ниво на буџетска транспарентност. Завршната сметка на Општината (на трицифрено ниво) за периодот 2017-2020 година е достапна за јавноста. Исто така, Општината објавува план на буџет, серија буџет и завршна сметка на подетално (шестцифрено) ниво за периодот 2015-2020 година. Како и сите општини во Северна Македонија, Штип се финансира од централниот буџет и од сопствени средства собрани преку различни даночни и неданочни основи или зајмувања. Во структурата на приходите 67 проценти од вкупните приходи на општината се по основа на донации и трансфери. Учеството на трансферите од централна власт во вкупната структура на приходи континуирано се зголемува и ја прави Општина Штип релативно зависна од централниот буџет во Северна Македонија. Во рамките на расходната структура на завршната сметка, генерално, Општина Штип алоцира 90 проценти од средствата во три категории: плати и надомест, капитални инвестиции и стока и услуги. Платите и надоместите заземаат доминантно место (50,8 проценти во 2019 година) и континуирано растат за периодот 2017-2020 година. Стоката и услугите се втора категорија по големина во завршната сметка, со учество од 22,9 проценти во вкупните расходи во 2019 година. Капиталните расходи имаат значителен скок во 2019 година кога кулминираат на ниво од 130,8 милиони денари (16,6 проценти од вкупните расходи), но се враќаат на нивото од 2017 до 2018 година во текот на пандемијата.

Парафискалните давачки се значајни и од аспект на прибирање сопствени извори на средства, но и од аспект на оптовареност на компаниите и генерирање поконкурентна бизнис околина. Општина Штип собира умерен износ на средства преку парафискални давачки. Во 2020 година, учеството на парафискалните давачки во вкупните приходи изнесува 5,6 проценти, и е умерено. Но, учеството во приходите од сопствени извори е исклучително важно, и двојно повисоко, достигнувајќи 219 проценти. 85 проценти од парафискалните давачки се состојат од три ставки: надомест за уредување на градежно земјиште; комунална такса за истакнување на фирма, односно назив на деловна просторија; и комунална такса за користење на улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и моторцикли, што се плаќа при регистрација на возилата. Резултатите

покажаа дека административниот товар на компаниите е релативно поголем товар, во споредба со финансискиот товар. Во административниот товар се опфатени: времето потребно за усогласување / администрирање со ПФД; време потрошено за подготовка на документација; време потрошено за поднесок и комуницирање со службениците; и време потрошено за корекции. Оттука, дигитализацијата на услугите преку електронски поднесок и администрирање е приоритет. Компаниите сметаат дека е потребно да се зголеми информирањето на компаниите (преку интернет-страницата и на друг начин), особено за придобивките за нивниот бизнис и обврските за локалните давачки.

Препораките за Општина Штип, за унапредување на финансиската транспарентност и оптимизација на парафискалните давачки се следни:

- Планот за буџет и завршните сметки да се објават за подолг временски период;
- Општината да ги објавува планот за буџет и завршните сметки на шест цифрено ниво, во формат лесен за обработка на податоци;
- Да се подобри структурата на трошење на средствата, во корист на развојната компонента;
- Да се зголеми самоодржливоста на Општината, во финансирање на платите и трошоците за стоки и услуги во мера на капацитетот за прибирање сопствени приходи;
- За постигнувањето оптимум на парафискалните давачки во Општина Штип потребно е:
 - Унапредување на дигитализацијата на поднесокот на барањата и нивно администрирање;
 - Зголемување на наменското користење на примените приходи за намената за која се уплатени давачките, со фокус на: комунална такса за користење улици со патнички, товарни, моторни возила, автобуси, специјални возила и мотоцикли, што се плаќа при регистрација на возилата; надомест за уредување градежно земјиште; и надомест што го плаќаат операторите на инсталациите со интегрирана еколошка Б-дозвола на Општината;
 - Намалување на фирмарината и приспособување според големината на прометот на компанијата.

